

[כב]

[1] דרוש תפלת ישרים הוא שלמדתי ודרשתי אני יעב"ץ בהיותי רב אב"ד... בשבת שובה תצ"א לפ"ק. גלגל נושא הדרוש סובב על קוטב מעלת מדות הענוה בשררה והיא חוליא אחת מספר הקשורים ליעקב. (ורביעית בסדר ארבעת חליות דרשות שלי שכבר נדפסו משנים רבות) וחזרתי לדרשה שנית לעשות רצון יראי ה' אוהבי תורת אמת נקבץ קהל רב ושמעו אמרי, כי נעמו המה ראו כן תמהו על הבנין הגדול המפואר ומרגל[י]ות יקרות הקבועות בו ויהללוהו בשערים וישבחו. ע"כ הובא לדפוס למלאות רצון אוהבי דבר ה' יראו ישרים וישמחו. ונוסף עליו ח"ל כ"מ *47 על אוזן שומעת תוכחות מוסר, יפה לדור טהור בעיניו איש הישר בעיניו יעשה, בימים ההם אין מלך בישראל, לא שופט ולא שר, למבין ומקשיב ינעם כל טוב לא יחסר. נדפס בבית המחבר ק"ק אלטונא בשנת תפלת ישרים רצון ה' [תקל"ה, 1775] לפ"ק. כח דף. 40.

[2] דרוש תפלת ישרים הוא שלמדתי ודרשתי אני יעב"ץ בהיותי רב אב"ד בק"ק עמדין בשבת שובה תצ"א לפ"ק... 48. נדפס בבית המחבר ק"ק אלטונא בשנת "תפלת ישרים רצון ה'" לפ"ק הוצאתי מחדש לאור עם דרוש בשם "פורת יוסף" שמעון רבי. פאדגורוצ אצל קראקא. שנת תרע"א, 1911. לפ"ק. [2], ל דף.

[כג]

דרוש שער עזרה 49 (לא ננעלו לפני דורשי השם מבקשי בינה) והוא חוליא ששית בסדר הדרושים שלי הנדפסים עד עתה מחבור הקשורים ליעקב הוא מה שדרשתי אני יעב"ץ בימי חרפי זה כחמשים שנה בשבת הגדול פרשת צו וקלסוהו השומעים המבינים דבר לאשורו לאשר נתבארו בו דברים רבים ונכבדים. יקרים ונחמדים להשכיל ביחוד באיזה אגדות תמוהות... לכן צויתי להעלותו לרצון על מזבח בית הדפוס ללמד מני יהודה קסת נחושה ולהשיב את האפיקורוס למלא פניו כלימה ובושה על שלא זכו לעמוד בסוד ה' להשיג מצפוני חז"ל באגדה ומבקשי ה' יבינו כל משל ומליצה דברי חכמים וחדיתם ואת כל משכיותם תהפוכי זהב עם משכיות כסף דבר דבור על אופניו... ועזבתי מלהדפיס הפעם גם מ"ש בסמיכת הפרשה הנלוה אליו כדי להקל עול ההגה המוטלת עלי שלא מתוך הכתב כי אין לי איש שישא במשאי והצגתי כאן רק ביאור מאמר הלז 50 חכו ממתקים וכלו מחמדים צמחו בו פרחים מריחים בשמועה הלכה והגדה כל פרי מגדים כפרים עם נרדים. נדפס באלטונא בבית המחבר בשנת תקל"ו [1776] לפ"ק. [ח] דף. 40.

[כד]

[1] דרוש פסח גדול הוא שלמדתי ודרשתי אני יעב"ץ בהיותי יושב על כסא הוראה בק"ק עמדין והיה תמי"ם לפ"ק והיא חוליא מחבור הקשורים ליעקב. (וחמישית בסדר חליות שיצאו לאור הדפוס עד עתה) (ועם שיש לזו קדימת מעלה וקדימ' זמני' לחוליא שקדמה לה, מחמת היות אותה צריכה יותר וישוה לכל נפש אדם נתאחרה

*47. נראה שהופיעה גם כקונטרס מיוחד.

48. דף כב-כח. דרשה זו נרשמה עלידי סופר נאמן, עיין דף כו, ב (בטעות נרשם כה): "מחמת שכהו עיני השיגורנו עזונותי ולא יכולתי לראות בספר ועתה בעת ההדפסה מסרתים ביד סופרי הנאמן, אני קורא מפי אליו והוא כותב בספר ובדיו".

49. על חלק מהדפים הכותרת היא "קול בעזרה" ועיין בסוף הספר: "וגם קראתיו קול בעזרה"

50. פסחים נז, א, ועיין כריתות כח, א: ארבע צווחות צוחה עזרה ראשונה.

זו. הנכנס ראשונה לבהכ"נ יצא אחרון ואחרון חביב) (אשר פי ה' יקריבנו בשם הנ"ל. על שחל אז שבת הגדול בערב פסח. וגם שגדולוהו בשם כל שומעיו אמרו כי לא שמעו ולא האזינו מעולם. דרוש יקר הערך ונחמד כזה שלן בעומק של הלכה, יורד ונוקב עד התהום, צולל במים אדירים ומעלה פנינים יקרים מאד בליבונה של הלכה ויחידודה, הכל בדרך אמת וישר ונקשר בעבותות חבל הכוסף, כתפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו, ונשבעו מביני מדע, שלמדו בישיבות המפורסמות שבארצות הללו, שלא שמעו דוגמתו והמשך סוגיות התלמוד שעליו ונתיישבו יותר ממאה דקדוקים חזקים, הכל מניה וביה, בלי שום הקדמה חיצונית ולא סברה זרה ונתפשטו כל קמטי המאמר והסוגיא באופן מקובל על השכל הישר הולך, באופן אמיתי נכון וקיים לעד. ונשנה פה בבהכ"נ שלי שנת תקל"ד לפ"ק, לא מפני דבר שנתחדש בו (רק להראות יופיה של תורה. הודה והדרה ותפארתה. דברי חכמים כדרכונות. כולם נחוכים [!] למבין: וישרים למוצאי דעת קדושים בינה) במקום ובזמן שאין איש (ציון המצויינת בהלכה) דורש אין לה, ונאספו קהל גדול לשמוע דבר ה' קושט אמרי אמת. ורבים הפצירו להוציאו לאור עולם: על מזבח הדפוס יעלה לרצון: לזכות בו את הרבים, והחפצים וחושקים ליהנות ולהתענג באור זיו נוגה, תורת אמת היקר בימים ההם, דבר ה' בהלכה ברורה, ושמועה מחוורת יקר מחרוץ, אין חזון דרוש אמיתי נפרץ, בדור הלז שאומד הדעת עינו מרובה על הפרוץ, בשכר זה נזכה ונראה שנבנתה עיר על תילה וחובה וחרוץ. נדפס בבית המחבר ק"ק אלטונא, בשנת קהלת [תקל"ה, 1775] יעקב לפ"ק. יח דף. 4°.

[2] ספר דרוש פסח הגדול...⁵¹. זה השער בלשונו וכתבו הציב לו יד הגהמ"ח זצ"ל בתתו את ספרו הזה ראשונה לבה"ד ויען אחר זקנתה היא אבדה המבקשת לכל אוהבי תורה אשר כהיום לא תמצאנה זה אפי' אחד בעיר נפח ה' בקרבי אש התשוקה להביא בדפוס ולחדש זיו נגה כבראשונה ועוד אנופף ידי להסתפח בנחלת תורת המחבר אומר הבא מן החדש תשו' אודות המציצה מגאוני זמננו... ח"א ופילפולים אשר טפחתי... כ"ד המו"ל ביה"ד הצעיר אליהו מארדר מדזיקוב. פאדגארזע אצל קראקא, בדפוס המשובח של מו"ה שאול חנני' דייטשער נ"י. שנת תר"ס [1900] לפ"ק. [3], טז דף. 4°.

ונלווה אליו [דף יז—כב]: «תשובה אודות המציצה», מאת ר' בנימין זאב וואלף [לעז], בעל «שערי תורה», אב"ד דק' ווערבווי במדינת הגר, אל ר' צבי הירש לעהרין מאמשטרדם, ומחידושי המו"ל שלושה עמודים. בראש הספר הסכמות ר' שלום מרדכי הכהן [שוואדראן] מבערזאן, ר' אברהם בנימין קליגר מבראדי, רבי יהושע הורוויץ מדזיקוב ור' שלמה הלברשטאם מבאבוב והקדמת המביא לבית הדפוס.

[כה]

דברי אמת ומשפט שלום ששפטתי ופסקתי אני יעב"ץ בדברי ריבות אשר בשערי ג"ק אה"ו. בעזר הי"ת ארשום... את כל הנעשה והנתקן על ידי (וסבת ענוי הדין והמשכתי כשש שנים שלא בסבתי, ואספר כל המאורע כהווייתו לנקותי מעוון ההמשכה הארוכה) בהזדקקי לדון מתחלה בין שתי הקהלות שבאלטונא והמבורג על פי בקשתם והפצרתם בי... להיות דיין שלישי המכריע בין זבל"א וזבל"א שבחרו להם כל אחת מקהלות הנ"ל אחד מקהלם, בע"כ נעניתי להם ראשי (עם שלא הכרתי

51. כאן הועתק הנוסח המלא של השער שבמהדורה הראשונה.

טיבם של האנשים שאשב עמהם (לדין) לא יכולתי להשיב פניהם ריקם והתוועדתי עם הנבחרים מאנשי כל קהל לטעון וישבתי למשפט עם הנבחרים לשמוע ולקבל טענותיהם של שני צדדים הנ"ל, פעם ראשונה באדר בשנת יכשר [תק"ל] לפ"ק בהמבורג בחדר קהל אלטונא⁵² ... [אלטונא⁵³, תקל"ו, 1776]. לו דף. 4°.

[כו]

[1] פלטין בית אל העומד על שבעה עמודי שמים ונקרא גם אור שבעת הימים הוא ספר ראשון מציור בנין טירת מלכו של עולם בעל הבירה יתברך לכל דבריו וחוקותיו. הבונה בשמים מעלותיו. עלית קי"ר ערה מגן אבות ואמות. ושם מטה שולחן כסא ומנורה (משכן) לאיש האלהים הדר בשני עולמות. להתהלך לפני האלהים באור החיים בימינו נצח שמחות נעימות. ובו שבעה בנינים גדולים ונוראים⁵⁴. וחמשים דיורין נאים מופלאים. מקדשי אל ובתי ממלכה. ממלכת כהנים וגוי קדוש אשרי העם שלו ככה. הא לכם זרע קודש הנהגה (מסודרת לחיי האדם הישראלי) אלהית שכלית טבעית מלאה ברכה. בסדר ישר נקשר שמורה בכל טוב מדעי ובאושר מדותי ערוכה. ע"פ התורה והמצוה הדין וההלכה. ומעשה המכונות הכונות רצויות ע"ד המושכל הנגלה והנעלם קלועה מקלעות פקעים ופטורי ציצים גדילים מעשה שבכה. וסובב על קוטב ימי השבוע. סיב ובלה ביה מניה לא תזוע. מאן בעי חיי ומזוני ובני ואור זרוע. לתאוות מתועבות רסן ושרתוע. לכל בשרו מרפא לכל מחלה קמיע. יום ליום יביע. דרוש וחקור בו כי לתכלית הנכסף מגיע. באלטונא... ותהי ראשית מלאכתו בסדר אין זה כי אם בית אלהים נהלך ברגש [תק"ה⁵⁵, 1745]. תיח דף. 8°.

בראש הספר הסכמת ר' יחזקאל קצנעליפוגין, רבן של אה"ו, מחותנו של רי"ע, מיום כד טבת תק"ז ואחריה הקדמת המחבר עד דף לט.

[2] ארמון עיר האלהים פתוחה ליד שערים⁵⁶ (לפי קרת) ש ע ר י ש מ ים ונקרא

52. הספר כולל את "נוסח הקומפרמיס שכתבתיו ע"פ בקשתם ממני"; נוסח ההתראות ששלח לק"ק וואנויבסק; "טענותיהם של שני הצדדים, מקהל אלטונא וקהל המבורג"; "תשובה נצחת וראי' מבוררת ומעשה לסתור אותן ארבע עשר טענות שתבעו קהל המבורג בקהל אלטונא"; "תשובה על הטענות ותביעת להאלופים דק"ק אלטונא"; תשובה ומצוי הדין וטופס הפסק של רי"ע וסיום בדברי תורה.

53. בסוף הספר נאמר: נדפס בבית המחבר אחרי כלתה שנת תקל"ה (כך עומד הדבר כעת חצי אב לשנת קהל"ת — דף לו). עיין "קונטרס התשובות" מאת בועז כהן (בוודאפעשט תר"ץ), עמ' 67.

54. עיין דף תטו, ב ב"הצעה לספר עמודי שמים": שבעת הבנינים הגדולים והנפלאים: א. סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. בו ג' חוקים לעליית הנפש החכמה, ממנו יתר ממנה פנה בשרשי האמונה. ב. אוהל מועד, בו נועדו תיקוני התפלה לכל זמניה בארבעת חלקיה הראשיים ושאר פרטיה חדריה והדוריה השרשיים. ג. בתי כהונה, בהם מראים סדרי עבודות המקדש לכל מצותן תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן. ד. בתי לוויה, כוללים כל פרקי השיר פרק שירה פס"דו [פסוקי דזמרא] מזמורי הלויים ש"ה [שיר המעלות]. ה. בתי ישראל בהם נכללים בראשונה כל הנטפל למעמדו מסודר מחדש עם כל פ' קרבנות ומאמרי רז"ל רבים נוספים מהם יוצאים הרבה ידיעות ומוסרים יפים ונכנסים בזה הסוג בתי ת"ת וד"א ושאר הנהגות האיש הישראלי נגהי ולילי, בתים מלאים כל טוב נצחי, אשר יעשה אותם האדם וחי. ו. כסא שן גדול מתוקן לסעודה החמודה לכל דבר השולחן, משמים נשקף וממרום הוכן. ז. מוסף השבת, כולל הנהגת יום ה' הקדוש לכל עניני תקוניו ישא מדברותיו, אוהביו יאכלו פריו ישכנו בצל דליותיו וינחלו אוצרותיו.

55. "והיתה התחלתו לטובה בכסלו שנת ולו יקחת עמים" (דף לת, ב) וההדפסה נמשכה עד תק"ח.

56. א. שער החדש, לכל חדשי השנה; ב. שער המפקד, דיני חודש האביב; ג. שער השיר, דיני

גם אור החמה הוא ספר שני רושם הבניה והגזרה. עיר החרס חומה גבוהה בצורה. בשמים ישובה והוקפה לדירה. לתקופת הימים חדשי השנה לחמה וללבנה ולמספר שבטי יה ומנין שערי ירושלים הבנויה כעיר שחבורה. ושערי העזרה. פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים המתברך באלהי אמ"ן (גי' האלה"ים) כי לה' הבירה. באלטונא... שנת ואשרו [תק"ז, 1747] אתכם כל הגוים לפ"ק. קנט דף. 8°.

בסוף הספר הסכמת ר' אריה ליבוש, רבה של אמשטרדם, גיסו של רי"ע, מיום כג אלול תק"ז.
אוצר החכמה
 אוצר החכמה

[3] סדר תפלה עם פירוש הרב המאה"ג בוצינא קדישא מהור"ר יעקב מעמדין בן לאותו צדיק, הגאון הגדול מופת הדור רשכב"ה נזר החכמים החכם צבי זללה"ה. ע"פ דרך הנגלה והסוד וכוונת האר"י והדינים השייכים לתפלה והעמיד בית אל על עמודיו עמודי שמים בסדר נאה עם כל הנהגות ישרות הנצרכות דבר יום ביומו, גם בירר לנו סדר עבודת הקדש מחזורות כשמלה חדשה וע"פ דרך הדקדוק קולע אל השערה בעיון גמורה ברורה ושמורה. הדפסנו אותו מחדש בתוספות תקונים והגדולה שבמעלות שהכנסנו הכליא אורב והשמטות כל אחד על מקום שרשם הרב המחבר זללה"ה. בקארעץ לפרט אין זה כי אם בית אלהים נהלך ברגש [תקע"ח, 1818] לפ"ק. [2], שפז דף. 8°.

מעבר לשער הסכמות: ר' אברהם יהושיע העשיל מאפטא, יב אדר תקע"ח, ור' מרדכי [טברסקי] מטשרנוביל.

שער שני, העתק השער של מהדורה א, בתוספת הערת המחבר: ראוי להרגיל אדם עצמו מתוך ספר זה ולא יאמר שום דבר בע"פ כי הכל נעשה בהשגחה פרטית אפי' מה שנראה קטן הערך כמו אמירות פסוקים בשעת הגבהת ס"ת. מעבר לשער השני הסכמת ר' מרדכי ב"ר פנחס אבדק"ק קארעץ ולוצקא, כב טבת תקע"ח.

[4] פלטיץ בית אל העומד על שבעה עמודי שמים ונקרא גם אור שבעת הימים...⁵⁷ [למברג תרי"ט, 1859]. חלק א, רכו דף; חלק ב⁵⁸ (ארמון עיר האלהים שערי שמים ונקרא גם אור החמה), פו דף.

בראש חלק א הסכמות ר' אברהם יהושע העשיל מאפטא, ר' מרדכי [טברסקי] מטשרנוביל ור' מרדכי מקארעץ.

[5] סדר תפלה עם פירוש שחיבר הרב... מהור"ר יעקב מעמדין בן לאותו

הסדר והגדת פסח; ד. שער היסוד, ספירת העומר; ה. שער המזרח, חודש סיון וחג השבועות; ו. שער החרסית, ענייני צום הרביעי ודיני בין המצרים; ז. שער שלכת, לחודש אב, המתחלק לשלושה שערים קטנים (שער סוד, דיני הימים א—ט באב; שער הדלק, דיני ט באב; שער הניצוץ, יתר הדינים של חודש אב); ח. שער הצאן, דיני אלול; ט. שער העין, דיני תשרי; י. שער פנה, באורי התפלות של ימים נוראים ובתוכו עין זוכר, דיני תקיעת שופר; יא. שער המטרה, דרכי תשובה; יב. שער העליון, דיני יום הכיפורים; יג. שער התחתון, דיני סוכה וארבעה מינים; יד. שער המים, דיני תעניות וסדר התפלות, בהן דיני הנוכה וכו'.

57. כנוסח השער במהדורה א.

58. על השער של חלק ב רשום: בקארעץ בשנת ואשרו אתכם כל הגוים לפ"ק, אולם גם הוא כחלק א נדפס בדפוס פארעמבא בלובב בשנת תרי"ט (1859), כפי שנדפס בגרמנית בשער חלק ב.

צדיק...⁵⁹ הובא לביהד"פ ע"י הרבני מו"ה אברהם יהושע העשיל דראקר בהרב הצדיק המנוח מו"ה יהודה גרשון זצ"ל נ"ע [לבוב תרכ"ג, 1863]. [2], רכו דף. 4°.
מעבר לשער דברי המביא לבית הדפוס; שער שני, נוסח השער של המהד' הרא' שונה בתוספת הערת המחבר כבמהדורת קארעץ; הסכמות ר' אברהם יהושע העשיל מאפטא, ר' מרדכי [טברסקי] מטשרנוביל ור' מרדכי מקארעץ.

[6] ארמון עיר האלהים... ש ע ר י ש מ י ם חלק שני...⁶⁰ (בקארעץ) בשנת תרכ"ג (1863) לפ"ק. למברג. דפוס ומ. ופסל בלבן. פה דף. 4°.

[7] סידור בית יעקב כמנהג ספרד חלק ראשון שחיבר הרב המאור הגדול... מהו' יעקב ישראל זללה"ה. בן הצדיק... מהו' צבי אשכנזי זללה"ה. והגאון אביר יעקב שיכל ידיו וחיבר סידור תפלה הוה בנועם שיח ומליצה יפה מלא מכל טוב דינים מחודשים והנהגות האר"י ז"ל ופירושים מתוקנים בנגלה ונסתר ודינים השייכים לתפלה והנהגות ישרות דבר יום ביומו וסדר עבודת המקדש בכל יום ודקדוק נוסח התפלה וסדרו בסדר נאה ויקרא את שמו בית אל. ואולם מפני שהבריות אינם קוראים אותו בשמו מפני שאינם רוצים להזכיר שם הקודש וע"כ אין לו שם קבוע בפיהם וקוראים אותו סידור עמדין, סידור יעבץ. לזה הסבתי את שמו בשער החיצון הלז. על שם המחבר ז"ל. ושער המחבר ז"ל. נדפס בדף ב: כעת נוסף עליו דברים רבים כהמה (המבוארים בלוח ההוספות)... ועתה בהוצאה הרביעית הוסר כל הטעויות שנעשו בראשונים ונוסף כל המראה מקומות מהדינים ומאמרי חז"ל המובאים בסידור הגאון ז"ל. וגם פירוש על הרבה מדבריו הסתומים... בווארשא בדפוס... ישראל אלאפין, בשנת תרמ"א (1881⁶¹).

חלק א עד דף רי, חלק ב (שערי שמים), עד דף רסח (חלק נוסף: תיקון ליל שבועות, סליחות לכ' סיון, דיני בין המצרים וכו' וכו').

[8] סידור תפלה עם פירוש שחיבר הרב הגאון החסיד המקובל בוצינא קדישא מוהר"ר יעקב מעמדין בן לאותו צדיק הגאון הגדול מופת הדור רשכב"ה נזר החכמים החכם צבי זללה"ה בדרך הנגלה והסוד וכוונת האר"י ז"ל עם הדינים השייכים לתפלה והעמיד בית אל על עמודיו עמודי שמים בסדר נאה עם הנהגות ישרות הנצרכות דבר יום ביומו ובירר לנו סדר עבודת המקדש מחזורת כשמלה חדשה ע"פ דרך הדקדוק קולע אל השערה בעיון גמורה ברורה ושמירה, ועתה מחדש סביב לעמודים... הדרך החיים... מהגאון רבינו יעקב אבד"ק ליסא, כתר מלכות להרדב"ז. בית רחל להגאון ר' נפתלי כ"ץ, תהלים ומעמדות... לעמבערג, בדפוס... פעסיל באלאבאן, בשנת עבדו ה' בשמחה ובצדק [תרמ"ד, 1883] לפ"ק. [4], שנה, מד דף. 8°.

[9] סידור בית יעקב חלק ראשון שחיבר הרב... מוהר"ר יעקב מעמדין...⁶² ועם תהלים ומעמדות ושיר היחוד ותיקון ליל שבועות ועתה ניתוסף פי' יריעות שלמה שחידש הרב הגאון... מרן שלמה קלוגר זצלה"ה, כמבואר בשער השני, לעמבערג בשנת תרס"א (1901) לפ"ק⁶³. דפוס דוד באלאבאן.

59. נוסח השער כבמהדורת קארעץ.

60. כנוסח השער במהדורה א.

61. רשיון הצנזור שמעבר לשער הוא מיום 1 במאי 1889 (!).

62. הגוסס על פי מהדורת קארעץ אגב תיקונים קלים.

63. נדפס מחדש בשינויים קלים בלבוב תרס"ב (1902), תרס"ד (1904) ומאמהות בוינה תרפ"ג (1923) על ידי הוצאת שלזינגר. דפוס תרס"ד צולם עלידי הוצאת "עם עולם", תלאביב תשי"ז.

שער שני :

סידור בית יעקב חלק ראשון, חיברו הרב המאור הגדול, החסיד המקובל, בוצינא קדישא, מו"ה יעקב זלה"ה, בן הצדיק הגאון הגדול... מוהר"ר צבי אשכנזי זלה"ה... והגאון בנו אביר יעקב שיכל את ידיו ופריו יתן בעט"ו, עט סופר מהיר... וחיבר סידור תפלה הזה מלא מכל טוב... וחיבר עוד ספרים הרבה שהדפיסם בעצמו לבד אותם שנשארו כתבי יד ואלו הם לחם שמים ב' חלקים, ומשנה לחם על משניות...⁶⁴ ובבחרותו היה רב בק"ק עמדין איזה שנים ואח"כ לא רצה ואמר ברוך שלא עשני אב"ד והאריך ימים ושנים על התורה ועבודה בק"ק אלטונא ונח נפשיה בן ע"ה שנים...

הוספה חדשה פירוש יריעות שלמה על סדר התפלה וההגדה והמה לקוטים יקרים... אשר יצאו מפה קדוש... מרן שלמה קלוגער זצ"ל... ונסדר ע"י בנו הרב... מו"ה אברהם בנימין קלוגער, לעמבערג בשנת תרס"א (1901) לפ"ק, תעב דף.

[10] סדר התפלה... דרך החיים עם פירוש יעב"ץ ועם נהורא השלם, הפירוש מלוקט מסדור הגאון יעב"ץ... הסידור שלו הוא הפלא ופלא אולם מעורב עם קבלה, אולם הפירוש פה הוא ע"פ דרכי הפשט... נאם המסדר והמחבר והמוציא לאור שלמה זלמן נעטטער, ווינה תר"צ (1930). רלד, קעב, יא דף (4°) ונלוה אליו ספר תהלים ומעמדות, כד דף.

אוצר החכמה

[כז]

[1] בירת מגדל עז (הוא חוזק העיר) בו ירוץ צדיק ונשגב ונמשכים ממנו ברכות שמים (חלק א) גברו עד תאות נפש לאור אור החיים הוא ספר שלישי (מצורת בנינו של עולם הקטן) יאיר נתיב מנהגי האיש הישראלי כל ימי צבאו והעתים העוברים על האדם על סדר שנות פרקיו השבע. מלא ברכת ה' שלא לגזול אביו ואמו כחבר לאיש משחית האומר בלבו אין תובע ולא נתבע. ולא ישא אלהים נפש עמל אדם היקבע, יתן לעמל אור להתהלך לפני ה' בארצו' החי' תושיה לרוב יודיע. יום ליום אומר יביע, בו ירבו ימיו ויוסיפו לו שנות חיים ושלוש מעמל נפשו יראה ישבע, מתוכו ילמוד מה חובתו כל משך דירתו בפרוודור הלז היוצא שנה שנה גם עד זקנה ינוב בשיבה טובה לגור בשני עולמות דירת קבע, בהתיישבו בראשון ע"פ תקון התורה והמצוה והטבע, למען יקראו חיים גמורים לא ע"ד העברה כגוון צבע, כי אם ע"ד הכנה לשני הנצחי ללין בטרקלין בל יפקד רע כי יכרע וכי ירבע, בטיט היום בל יטבע, בבור שחת לא ישקע, כהולך על ארבע. מה יקר חסד אלהים מעולם על יראיו ובני אדם בצל כנפיו יחסיון אשר אליו כל לשון תשבע, צנה וסוחרה אמתו מגן וכובע ישועה בראש צדיק מתהלך בתומו פיו ימלא ברכות טוב ושפתי רננות יהלל ביום שבע. באלטונא, בני אם ת ק ח אמרי לפ"ק [תק"ח, 1748]. שצה דף. 4°.

הספר מתחיל בהלכות מילה⁶⁵ ובהמשכו קובע משפט הנער ומעשהו עד כי יהיה

64. כאן מביא רשימת חיבוריו של ר"ע.

65. כבר העיר פרופ' גרשם שלום משמו של ר' מיכל רבינוביץ (קרית ספר, שנה טז, תרצ"ט—ת"ש, עמ' 322) על קטע מדברי ר"ע בדף ב, הנמצא רק בחלק מן הטפסים של הדפוס הראשון, בו הוא משיג על דעת הרמב"ם, שביקש במורה הנבוכים טעם למצוות מילה כאילו באה להחליש את תאחת המין ואילו ר"ע מודיע נאמנה "שאין הדבר כמו שחשב ז"ל, אבל

לאיש, איך ינהגו בו הוריו לחנכו ליראת ה'. מרחיב הדיבור על יתרון לשון הקודש על יתר הלשונות, על מלאכת בני האדם ועל בעלי חיים, על מאכלות מותרים ואסורים, דיני בשר וחלב ועל דגים טמאים וטהורים.

[2] בירת מגדל עז ובו הרבה ענינים כולל מוסר השכל בלשון צח ומצחצח מנגלה ונסתר וכולל חדושי דינים באיסור והתר מאת הרב המאור הגדול הגאון החריק איש אלקים הצדיק המפורסים מהור"ר יעקב עמדין זצלה"ה. נדפס על ידי כבוד הרבני הנגיד מוהר"ר מאיר חיים רוטין בארג בברדיטשוב. תקצ"ו (1836). שסב דף. 4°.

שער נוסף בו הועתק השער של המהדורה הראשונה.
הסכמות: ר' מרדכי [טברסקי] מטשארנביל (י"ב אלול תקצ"ד), ר' יצחק אייזיק בר' בצלאל מברדיטשוב (ג תשרי תקצ"ה), ר' ישראל מרוזין (ד טבת תקצ"ה).
הסכמות אלו הועתקו בכל המהדורות הבאות.

[3] בירת מגדל עז...⁶⁶ כמו שנדפס בברדיטשוב. חמוש"ד. [2], קפב, ק דף. 8°.

[4] בירת מגדל עז...⁶⁷ הובא לביה"ד ע"י הרבני מהור"ר אברהם יהושע העשיל דרוקר בהמנוח הרב הצדיק יהודה גרשון זצלה"ה. למברג תרכ"א, 1861. דפוס פארעמבא. [164] דף. 8°.

[5] בירת מגדל עז...⁶⁸ הובא לביה"ד ע"י הרבני מהור"ר אברהם יהושע העשיל דרוקר בהמנוח הרב הצדיק יהודה גרשון זצלה"ה. למברג תרכ"ה (1865). קעו דף.⁶⁹ 4°.

[6] ספר בירת מגדל עז... ברכות שמים גברו עד תאות נפש לאור אור החיים ובו הרבה ענינים כולל מוסר השכל וחדושי דינים באיסור והיתר מאת הרב המאור הגדול החסיד המקובל מו"ה יעקב עמדין זצלה"ה...⁷⁰ זיטאמיר בשנת תרל"ד, 1873. לפ"ק. דפוס יצחק משה באקשט. קפב דף. 8°.

[7] ספר בירת מגדל עז... ברכות שמים גברו עד תאות נפש לאור אור החיים ובו הרבה ענינים כולל מוסר השכל וחדושי דינים באיסור והיתר מאת הרב

הוא בהפך כפי מה שהוגד לי ושמעתי מא' מבני אומתנו המהולים" (הקטע כולו הועתק בסוף הספר "זכרון ברית לראשונים" ליעקב גלאסבערג, תרנ"ב, עמ' 321—323). בידי שני טפסים של הדפוס הראשון, באחד מהם מובא הקטע ואילו בשני הושמט ובמקומו בא מאמר אחר. בטופס השני, שנתגלגל לידי מו"ח הרב י"ל הכהן מימון, משיבת אברהם סומבל באלטונא, נמצא העתק כתביד של הקטע החסר וכן הערות קצרות מועטות בשולי הדפים, אשר — כפי שרושם בעל הטופס בשנת תקע"ג — הועתקו מכתביו של המחבר הגאון (עיי' ג' יהלום ב"הצופה" מיום ג אדר תשט"ו). בכל יתר המהדורות הקטע לא הובא.

66. נוסח השער כבמהדורה א.

67. נוסח השער כבמהדורה א.

68. נוסח השער כבמהדורה א.

69. מדף קיב אין סימון דפים.

70. נוסח השער כבמהדורה א.

המאור הגדול הגאון החסיד המקובל מו"ה יעקב עמדין זצ"ל...⁷¹ ווארשא שנת תרמ"ב (1882) לפ"ק. בדפוס ישראל אלאפין. קמא דף. 8°.

אוצר החכמה

[8] ספר בירת מגדל עוז... ובו הרבה ענינים כולל מוסר השכל וחידושי דינים באיסור והיתר מאת הרב המאור הגדול הגאון החסיד המקובל מו"ה יעקב עמדין זצ"ל...⁷² ווארשא שנת תרמ"ז (1887) לפ"ק. בדפוס ישראל אלאפין. קמ דף. 8°.

[9] ספר מגדל עוז ברכות שמים... ספר מוסר גדול ודינים השייכים לכל מצוה בסדר עליות עלית היראה וכו' להרב מהר"ר יעבץ...⁷³

דפוס-צילום של לבוב תרכ"א [עיין למעלה מס' 4]⁷⁴. ניו-יורק [תשי"ז]. 1957. [178] דף. 8°.

[כח]

[1] ספר סדר עולם רבה וזוטא ומגלת תענית מוגהים ומבוארים בס"ד ובסופו ענין הברכה שצ"ל בשנה זו תקופת ניסן הבע"ל, נדפס מחדש, In Hamburg, bei Christian Simon Schröder שנת מתנה טובה [תקי"ז] 1757. לו דף. 4°⁷⁵.

נאם יעבץ א"צ לפרסם שבח הספר הלז סדר עולם, שדבר ידוע הוא בתלמוד דסתם ס"ע ר' יוסי, שנימוקו עמו, אלא מיהא אשכחן זמנין אתי דלא כר"י כמו שכבר זכרנו בס"ד בשאלת יעבץ (סל"ג דנו"א) והנה דברי הספר הלז באיזה מקומות כדברי ספר החתום ולפעמים צ"ע רב גם סותר ד"ע איזה פעם, ובקצת מקומות מבלי השגחה דבריו מוטעים בסבת המעתיקים ובקצתן הוצרכנו לסלק מעליו כל עורר וטוען, לכן חמלנו עליו לחדש כנשר נעוריו גם בהיותו מעשה ידי אמן תגא גדול. בה"י בררנו דבריו שאין להרהר אחריו⁷⁶.

[2] סדר עולם הלא הוא ספר סדר עולם רבה להתנא רבי יוסי בר רבי חלפתא עם באורים והגהות מהרב הגאון האמתי המפורסם רבינו יעקב עמדין ומהרב הגאון האמתי המפורסם רבינו אליהו מוילנא עם הגהות, הערות ותקונים בשם מאיר עין... אזנתו וחקרתיו... ירחם מאיר ליינער, ווארשא תרס"ה (1904). 18, מז דף. 8°.

[3] ספר מגלת תענית... ונכון ליחסה בשם מסכת חנוכה עם שני ביאורים נחמדים האחד משר התורה הגאון הר"ר יעקב עמדין זצ"ל בשם פי' הר"ר יעבץ

71. נוסח השער כבמהדורה א.

72. הועתק נוסח השער של מהר"א.

73. שער שני בנוסח המקורי.

74. על ידי אפרים יוסף דוב אשכנזי הכותב בהקדמתו הקצרה "לא חשכתי מעמל נפשי לתקן כמה תיקונים בהוצאה זו".

75. סדר עולם רבה, עד דף כ; סדר עולם זוטא עד כג; עד לא מגלת תענית, דף לא — הערת רי"ע "על אודות הכרך הנורא הלז הכולל שלשת ספרים קדמונים הללו". דף לב — דין ברכת היראה חמה בתקופתה. מדף לג על "מקרה זר שארע בשנה זו" בדבר כת ש"צ שר"י ו"תשובת המחבר לגידי ועד ד"א [ד' ארצות] ובסוף "ההודאה והודוי שהתודה בעל תשובה בק"ק סאטנוב בפני כל הקהל הקדוש בבהכ"נ — ושמו של בעל התשובה יוסף".

76. עיין ב"מבוא להסדר עולם רבה" לבער ראטנער, (ווילנא תרנ"ד), עמ' 152.

והשני... אשר אסף ולקט הרב... אברהם סג"ל מקראקא נקרא בשם פי' מהר"א הלוי והחוט המשולש לא מהרה ינתק... קראתיו בשם פירוש האשל נאם העלוב אברהם אליהו, שנת ונחמד העץ להשכיל [תרס"ח] לפ"ק. ירושלים. קלו דף. 4°.

אוצר החכמה

[4] מגלת תענית... עם פירוש רש"י ותוספות חדשים... כל אלה נקבצו וחברו לה על ידי הג"מ יהודה ליב בר מנחם ז"ל דיין דק"ק קראטאשין עם הערות ותקונים מאת הריעב"ץ ז"ל... ועתה הוספנו עליהם גם נוסחת כתב יד אוקספורד... עם מבוא מאת המאסף... ווילנא, בדפוס והוצאת ראם, תרפ"ה (1925), 4, כג דף. 8°.

בעמוד 5 הקדמת יעב"ץ ז"ל.

[כט]

אוצר החכמה

ספר לוח ארש, חלק ראשון, הוא הסוגר לביתי בית תפלה יקרא לכל ההומים ונוהים אחרי ה' לבחור לשון ערומים במטבע ברכות ותפלות שתקנו אנשי כנה"ג אל היהודים ככתבם וכלשונם. היא הדלת האחת גלילים (כנזכר בשער בית תפלה) גלילי כתב על עמודי שיש טהור כתב נבחר צרוף בעליל לאר"ש מזוקק שבעתים אמרת ה' צרופה בה ירננו צדיקים רוממות אל בגרונם. והיה החבור הלז כתוב וכמוס עמדי זה כארבעים שנה⁷⁸ חשבנו כבר יצאנו ידי חובתנו להעיד בעם בל יכשלו בלשונם. בעמדם בתפלה לפני קונם. אך עתה נתבקשנו מאוהבי הלשון לאכול מפריה פרי עץ החיים הכריחנו להוציאו לאור עולם למחות און הטועים בחשבונם, מאחר שנתקלו בו כסילים מרים קלונם. לסייע ידי עובדי עברה ולעורר מדנים על איש רש שכבר קבל ענשו ולתת עון על עונם, וילכדו בגאונם, ולשומעים יונעם ועליהם תבוא ברכת טוב בהודם והונם: נדפס בבית המחבר שנת אמת מארש תצמח [תקכ"ט, 1769] לפ"ק. באלטונא. צד דף. 8°.

מתוך ההקדמה: "נאם יעב"ץ נודמן לידי סדר תפלות נדפס חדש מקרוב בא עם הגהות נקראים שערי תפלה⁷⁹ ועברתי בו משער לשער והנה מצאתי בו דברים לא שערום אבותינו ורבותינו זצ"ל נתן השער בשלו הצער, הרס ופרץ הגדר בלי חמלה, שיבש נוסחאות ישנות התפוסות בידינו מזקנינו... נכנס בתחום שאינו שלו לסתור ולבנות שלא ברשות לשנות ככל העולה על רוחו. ראיתי פעמים רבות נלכד במוקשי שיבושי חדושי הטעיות אשר קננו במוחו. על כן בדקתי אחריו. כי היא מלאכת שמים. וביותר צריך להזהר בה, שלא נטיל מום... בני"ב שפתי"ם. ולאחבת האמת ולמען אחי ורעי הנני כותב בעזרת השי"ת תשובתי בצדו בכל מקום אשר לא כיון יפה".

מדף פ, ב שאלת ספרדי "ואת שמו לא הגיד השליח המביאה לידי" בענין "בהתר ולא באיסור" בברכת המזון ותשובת רי"ע על שאלה זו וכן בענין "קריאת איזה תיבות בדיוק ודקדוק" שנשלחה אליו ערב סוכות תקי"ח על-ידי ר"י בבאני.

מדף פת, ב שאלת ר' יעקב ב"ר אברהם בשן מהאמבורג ותשובת המחבר.

לוח ארש חלק שני ותקוני לחם נקודים — עיין למעלה, ערך עץ אבות [ז].

77. המאסף: שמואל שרגא ב"ר שלום פייגענזאהן (שפ"ן הסופר).

78. עיין בהקדמה לסידור "עמודי שמים": "זה לי עשרים שנה ומעלה מעת שתברתי ספר לוח ארש".

79. שערי התפלה, באורים עם תקונים בסדר התפלות מכל השנה על-פי חוקי הדקדוק, לר' שלמה זלמן הענא, יעסניץ תפ"ה, עם הוספות אמשטרדם תקכ"ו. תשובות רש"י הענא להשגות אלו בקונטרס "מכסה התיבה" בסוף "צהר התיבה", ברלין תקכ"ט; דיהרנפורט תקמ"ז.

[ל]

ספר הפדות והפורקן לרבינו סעדיה ז"ל מעיר אפיס. נדפס ראשונה במנטובה
שנת שי"ו שנית בפראג שנת שנ"ו... ושלישית באמשטרדאם שנת תי"ח ולא נמצא
עוד שנים בעיר לכן עתה נדפס פעם רביעית בעזה"י. שנת ופדויי הויה ישובון
ובאו [תקכ"ט, 1769] לפ"ק. באלטונא. ל דף. 8°.

מעבר לשער "הצעה", נאום יעבץ המביא ספר זה לדפוס פעם רביעית.

עד דף ה: הפדות והפורקן ;

דף ו—יח: אגרת תימן לרמב"ם "שהעתיקה ר' נחום מלשון ערבית לעברית וקראה
פתח תקוה" (עם כמה הערות של רי"ע) ;

דף יח, ב—יט: מעשה שהיה בעשיר שהעני וחזר והעשיר ;

דף יט, ב—כו: מאמר תחיית המתים לרמב"ם עם הקדמת רי"ע ;

דף כז עד הסוף: מעשה נורא בפאדאליע עם הקדמת רי"ע: "נאם יעבץ — עם
היות כבר פרסמתי בספר שמוש גדול הנס הגדול העצום שארע בזמננו לפני איזה
שנים במחוז פאדאליע... אכן להיות הספר הגדול הנ"ל אין כל אדם זוכה לו ראינו
כי טוב לפרסם הנה ספור המעשה כסדרו".

[לא]

1] ספר התאבקות איש (אייביצר יונתן שבתייצר) שדה. עם יעקב איש תם.
בו יבואר בתכלית הקצור מעין המאורע הקשה אשר ארע בין שני אלה המפורסמים
בעולם. שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד. ומלאו כל החלל בקולם. ובו נזכרו
הספרים אשר חוברו בעסק ביש דין למען לא תהא האמת נעדרת לפקוח עינים
עורות ובהמה רבה: אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם: ולמען ידעו דור אחרון להשמר
מן הצבועים המזויפים. כאשר נלכדו רבים מעם הארץ בתעותי זה האיש פורה ראש
ולענה. פתאים נוקשו ונפלו ברשת זו פחים טמן לרגלם. כמעט קט אבדה האמונה
על ידו: ברוב כשפיו והבליו ונכליו. לולי ה' שהיה לנו על ידי זה השני: האוחז
בעקב פח הראשון. והפיצהו לרגלו. ומלכודתו עלי נתיב האמת עמוד העולם: הפח
נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו מעם ה' עש"ו: שמעו עמים כולם (החבור הלז הוא
קצור נלקט⁸⁰ מארבעה טורי גזית חבורים מסויימים האחד נקרא בית יהונתן הסופר
סופר הקמיעות הארורות ושנעשה בית הכלא לבא בדבר ה' והשני עדות ביעקב שמו
ושחוק הכסיל וספר שמוש). בשם ה"א נדגול ושבנו בנים לגבולם, נדפס באלטונא
בשנת ויאבק איש עמו עד עלות השחר [תקכ"ב⁸¹, 1762] לפ"ק. מב דף. 8°.
הא לך מגלת ספר שחוק הכסיל גם יקב זאב הצב בו גת דרך
לכומרי כת ש"ץ שר"י הנלויים אליו. עד דף פה (שני דפים בהתחלה מסומנים בטעות:
[לד]—לה).

גת דרוכה. עד דף קסה⁸² (דף קטז—קכ: מפתח ולוח ההגהות לספר

80. עיין דף ל, ב: "ויצו לאשר על ביתו אנכי שלוחו הנאמן אשר התעניתי עמו ולא זזה ידי מתוך
ידו אפילו רגע אחד ויאמר אלי קח לך מגלת ספר וקסת הסופר במתניך וכתוב יושר דברי
אמת... ואעש ככל אשר צוני והוא קורא אלי מפיו ואני כותב על הספר בדיו" — והוא
מחברו של "עקיצת עקרב" דוד און.

81. ההדפסה נמשכה עד תקכ"ט לפחות. עיין דף קנד, א: "ובזה תכלה שנת תקכ"ט וקללותיה
תחל שנת תק"ל לפ"ק וברכותיה".

82. למעשה יש בספר קסז דף, אלא שנשתבש הסימון.

שבירת לוחות האון). דף קלא, א: כרוז "מי לה' אלי" — "אלה דברי הברית נאמרו ונקראו בעדה קדושה שלמה וע"י שלשה זקני תורה אנשי צורה כל אחד ספר תורת ה' בידו" — "נעשה בשבעה לחודש השביעי שנת כושר (תקכ"ו) לפ"ק בבית הכנסת של איש תם יעקב ישראל המכונה יעב"ץ". מדף קנו "דברי תלמיד מביא הספר לבית הדפוס".

[2] ספר התאבקות נדפס מחדש בלבוש תרל"ז יחד עם "שפת אמת ולשון זהורית" (כג דף); שחוק הכסיל (דף כג—מז); "גת דרוכה" (עד דף פט). עיין בערך יא.

[לב]

הגהות וחדושים על הש"ס, מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל, נעתקו מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו⁸³, נתפרסמו לראשונה בסוף המסכתות בש"ס ווילנא תר"מ—תרמ"ו (בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם) ומאז במהדורות המאוחרות והמצולמות לפי מהדורה זו. עיין שם מעבר לשער: "גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבו ושגיא, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ הכל בעצם כתב יד הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוהו באמשטרדאם ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת. והגהתו המדויקת היתה להמגייהם לעינים".

חיבורים נוספים⁸⁴

[א] אספקלריא המאירה כולל חמשה מכתבים למנהיגי קהלות אודות דת המלך שלא לדבר עוד דבר בענין הקמיעות וכו' כתובים ע"י הרבנים מו"ה יעקב יושע מקראקא (בעל פני יהושע) בוירמייזא ט"ז שבט תקי"ג, מו"ה שמואל הילמן במיץ ח' אדר תקי"ג, מו"ה ארי' ליב במו"ה שאול מרישא באמשטרדם כ"ה שבט תקי"ג, מו"ה יצחק זעליג קרא בהנובר ר"ח אדר ב' תקי"ג ואחריהם פסקי דינים נגד כותב הקמיעות למו"ה יצחק הלוי אב"ד בדוקלא ולרבני ביהמ"ד הקלויז בבראד תשעה במספר והעתק מקצת האגרת שכתב מו"ה יחזקאל לנדא בחודש אלול תקי"ב לכמה קהלות שבאשכנז ועד אחרון ששה דברים לקוחים מאגרת מו"ה יצחק במו"ה מאיר אב"ד דביאלע לאיש א' בעיר קונסטאנטין, [אלטונא תקי"ג, 1753]. ב דפים⁸⁵.

[ב] מאירת עינים להאיר עיני ישראל היראים והשלמים ומתחזקים באמונה... לא כן עתה בעו"ה שקמו ודרכו בדרך הצדוקים הנוקפין ומעוררין טומאה הישנה ולא עוד אלא שמוסיפין חיבורי טומאה כהנה וכהנה ארור האיש אשר שם בסתר

83. עיין: תולדות יעב"ץ, עמ' 37, ובהוספה ח שם בסוף; מאמר על הדפסת התלמוד לרפאל נתן נטע רבינוביץ (ירושלים תשי"ב), עמ' קעז—קעה, קעז.

84. רי"ע לא כלל ברשימתו אלא חיבוריו שיצאו לאור עד להדפסתה. משום מה נשמטו מתוכה אחרים שנדפסו קודם לכן. אפשר שלא הביאם בחשבון חיבוריו בשל מיעוט כמותם.

85. עיין: תולדות יעב"ץ, עמ' 19.

טומאתו בבית הסתרים גנוזה וטמונה ועתה נתגלה נבלותו לעין כל הרואה פה עדות המעידין בבי דינא רבה מהם יחד מהם פינה הרבנים המופלגים חריפים ובקיאים בנגלה ובנסתר חכמי יושבי בית המדרש דק"ק בראד...

וזהו טופס שטר העדות מחכמי רבני בי מותבא רבה בק"ק בראד יע"א⁸⁶, חתומים: תק' חיים סג"ל לנדא מאפטא, הק' חיים באמ"ו המנוח מוהר"ר מנחם זצלה"ה מצאנזין, הק' נפתלי מרגליות מבראד (מיום י"ב ניסן תקי"ג).

העתק ממכתב המקובל... שלום בוזאגלו להחכם... דוד מילדולה מלונדריש ז תמוז שנת אשיר"ה (תקי"א) ומיום ט לתמוז שנת אשיר"ה ואגרת מוהר"ש בוזאגלו לר"י אב"ד בהמבורג מיום כג סיון תקי"ג (המכתב קויים על-ידי הרבנים משה בן מוהר"ר שמעון פרנקפורט, משה בן מוהר"ר מיכאל מדעסווא ודוד בלא"א רפאל מילדולה; העתק אגרת של רבני הישיבה כללית דק"ק וויניציאה מיום כה תמוז תקי"ב («אלה הדברים מפי חכמי גאוני ישיבה הכללית שבעיר וויניציאה יע"א אשר דברות הראשונות מהם כבר באו בדפוס בספר שפת אמת ולשון זהרית וזאת המה דברו השניות שמחזקים דבריהם הראשונים»). בשנת העדות למשמרת בזה לאות בני מרי ותכל תלונתם [תקי"ג, 1753] לפ"ק. ב דפים⁸⁷, 4°.

[ג] חר ב פ י ו ת כרוז הנכרו בראשי ק"ק שבישראל יע"א בכל ער"ה להכרית בו כל פועלי און מאמיני הש"ץ ודתו ימ"ש להבדילם ולהפרישם מתוך קהל הגולה יצ"ו. ובוזה יהיה שלום על ישראל. נדפס לראשונה ביום כ סיון תקט"ז⁸⁸ (1756) ללא ציון מקום הדפוס ושנית ב"אוצר חכמה" — מכתב עתי על ידי יוסף כהן צדק, שנה א, לבוב תר"ך (1859), עמ' 22—29.

[ד] תשובות לר' ישראל ליפשיטץ, רבה של קליווה, בעניין גטין, בספר "אור הישר" מאת ר' אהרן שמעון ב"ר יעקב אברהם מקופנהגן, אמשטרדם בשנת לאות לבני מרי [תקכ"ט, 1769] לפ"ק.

1. תשובה א: דף לג, ב — לה, א;

2. תשובה ב: דף מט, ב — נ, א;

3. תשובה ג: דף פא, ב.

4. תשובה ד: דף פא, ב — פב, א.

מהדורה שנייה של "אור הישר" בתוספת הערות "ניצוצי אור" מאת ר' יקותיאל זלמן שור מדוקלא יצאה בלעמבערג תרס"ב ועיין שם סי' כד, כח, לט, מ.

[ה] הערות לס' כפתור ופרח לר' אשתורי הפרחי⁸⁹ נדפסו ב"קונטרס תקוני השגיאות" והגהות והערות ובאורים מפי חכמים וסופרים, על ידי צבי הירש עדלמאן איש חזן טוב, ברלין תרי"א. נדפס מחדש (דפוס-צילום) על-ידי ירוחם פישל גרוסברג, ירושלים תשי"ט.

[ו] ספר מדרש רבות על התורה וחמש מגלות עם פירוש מתנות כהונה בשלמות צורתו כאשר יצא ראשונה ופירוש החכם נ' בונט ז"ל נעתק מכתב יד ישן והגהות הרב הגדול ר' יעקב עמדין ז"ל מכתובת ידו על גליון ספר המדרש שלו

86. שטר העדות ניתן בלשון אשכנזי ובעברית.

87. רשמתי לפי צילום הקונטרס שבספריית שוקן בירושלים.

88. קונטרס זה נזכר בסוף ספר "קצור ציצת נובל צבי" (דף ס, ב). ועיין: ספר שמוש, דף ה, ב.

89. עיין: אוצרות חיים, מספר 1940.

והגהות הרב המפורסם ר' יששכר בער אדלער ותוספות הגהות ותקונים מאת המוציא הספר... יו"ל ע"י ד"ר מארקוס שלמה קריגר, כרך א, חוברת א [בראשית, יב פרשיות], פראנקפוט ענ"מ 1854 [תרי"ד], 64 עמ'. 8°.

[ז] הגהות הרי"ב"ץ לספר מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד נדפס בש"ס ווילנא, בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם, תר"מ—תרמ"ו, ומאז בשאר המהדורות והצילומים של מהדורה זו.

[ח] מגלת ספר 90 כולל תולדות וזכרונות איש האלהים ורב פעלים הרב הגאון הגדול מוהר"ר יעקב ישראל עמדין הנקרא יעב"ץ, אשר כתב בעצמו על ספר, יוצא לאור ראשונה מתוך כ"י הנמצא בעיר אכספורד במדינת בריטניה, עם מבוא הגהות והערות וקורות הגאון יעב"ץ האחרונים, מאת דוד כהנא, ווארשא תרנ"ז (1896), VIII, 230 עמ'. 8°.

[ט] הגהות יעב"ץ לספר היוחסין הכתובות על גליון ספר יוחסין דפוס קונסטנטינא [שכ"ו] הנמצא בבית המדרש דעיר לונדון⁹¹, בספר יוחסין השלם מהדורת צבי פיליפאווסקי, נדפס בלונדון התרי"ז (1857).
כן במהדורה שנייה (עם מבוא מאת אברהם חיים פריימאן), פראנקפורט ע"נ מיין תרפ"ה (1924).

חיבורים שלא נדפסו⁹²

[א] אגרת פורים⁹³ כולל מעשה הריב עד תום ימי שבתו באמשטרדם. הקונטרס מכיל מג דף ומחולק לסעיפים. כתב ידו המקורי של המחבר שמור

90. עיין בסוף "נחלת יעקב" באורים על התורה, חדושי אגדות בש"ס וכו' לר' יעקב לורברבוים—מגלת ספר, קטעים (ברסלא תר"ט), ובסוף "הגדה של פסח" עם פירוש... "מעשה נסים", מאת... הרב הגאון... רבינו יעקב מליסא... עם מגילת ספר ממאורעות משפחתו המיוחסת שבישראל כפי אשר נכתבו מהרב הגאון מו"ה יעקב עמדין זצ"ל ונדפסו בס' נחלת יעקב מהגאון המחבר זצ"וקל... ווארשא, שנת "הביטו הלא מעשה נסים הוא" [תרנ"ד] לפ"ק. עיין ב"ציב פתגם" (קאלאמעא תרמ"ו) בסוף ובקונטרס "צחאת הגאונים" צוואת רבינו הרב הגאון המפורסם... מו"ה עקיבא אייגר זצ"ל וצוואת רבינו... מו"ה יעקב זצ"ל אב"ד דק"ק ליסא ונלווה אליהם תולדות הגאון חכם צבי זצ"ל מכ"י קדשו של בנו הגאון ר' יעקב עמדין זצ"ל [מגילת ספר], ווארשא תרל"ה (1875). ועיין: תולדות רבנו צבי הירש אשכנזי (חכם צבי) נכתבו על ידי בנו הגאון הצדיק המקובל הגדול מוהר"ר יעקב מעמדין (יעב"ץ), ירושלים תשי"ג. הספרות על "מגלת ספר" ציין הרב ראובן מרגליות ב"ציונים ביבליוגרפיים" ב"ארשת" א (ירושלים תשי"ט), עמ' 443, ויש להוסיף עליה את מאמרו של ד"ר שמעון ברנפלד "דור הולך ודור בא" ב"השלח", כרך ב, עמ' 72—80.

91. עיין הערות "גאון יעקב ועטרת צבי", הערות והגהות לספר היוחסין של הגאון ר' צבי הירש, רבה של ברלין, אשר נספחו אל הערות רי"ע, ב"ישרון" לקאבאק, מחברת א (תרס"ז), עמ' 7—16, ומחברת ג (תרי"ז), עמ' 5—8.

92. נוסף על הערותיו וציוניו בשולי ספרים רבים, שהוכרנו בהקדמה, חיבר רי"ע חיבורים מספר, שמסיבות שונות לא דאג בעצמו להדפסתם והם לא ראו אור הדפוס. מהם נשארו בכתב-יד ונשתמרו עד היום ומהם ששמעם הגיע אלינו על ידי כך שהוא עצמו הזכירם במקרה באחד מחיבוריו האחרים. מן הספרים שנשארו בכתב-יד נמצא חלק בקולומביה קולג' בניו-יורק (עיין: אוצר ישראל, ח, עמ' 87).

93. גימטריא: יעקב בן צבי. לפעמים הוא קורא את אגרת פורים גם מגילת פורים ועיין "תולדות יעב"ץ", עמ' 22.

באוספו של רח"מ באוכספורד. עיין: אוצרות חיים, מספר 12; בקטלוג של כתבי-היד העבריים בספריית בודליאנה של נאיבואיר, מספר 2190, ותיאור מפורט יותר ב"תולדות יעב"ץ", עמ' 18—19.

[ב] ג ח ל י א ש. סיפור כל המאורעות בעניין המחלוקת, נאסף על-ידי ר' יוסף בר' שמעון צבי הלוי פרעגיר מהמבורג סופר מקבוצת מקורביו של רי"ע ותומכיו⁹⁴. נחלק לשלושה חלקים (חלק א, קלד דף; חלק ב, רח דף; חלק ג, סב דף). נמצא באוספו של רח"מ באוכספורד. עיין: אוצרות חיים, מספרים 129—131; בקטלוג של נאיבואיר, מספר 2189, וב"תולדות יעב"ץ", עמ' 20.

[ג] ה ל כ ת א ל מ ש י ח א בענין הגאולה העתידה וגואל אמת שיבא. עיין בסוף ס' שמוש ובתולדות יעב"ץ, עמ' 33.

[ד] ה ש מ ט ו ת ה ת פ ל ה, השלמות לשני חלקי סידורו מזכירן בכמה מקומות ועיין ב"תולדות יעב"ץ", עמ' 39. בהוספה תשיעית שם מביא איזה גרגירים מהשמטות אלו מתוך כתב-היד שהיה בידי וואגנה.

[ה] ה ת ר א ה א ח ר ו נ ה שנשלחה לר' יהונתן אייבשיץ, מאת הרב מו"ה יעקב יושע אב"ד בפפד"מ. עיין: עדות ביעקב, דף פג, ב [עיין: השחר, שנה ו (תרל"ה), עמ' 343, שנדפסה בשנת תקי"ב].

[ו] ז כ ר ו ן ב ס פ ר, על דבר החלפנים שהתייצבו נגד רי"ע בקשר לדבריו בסידורו, "שימשוך אדם ידו מאומנותם באשר איננה נקיה", — לא נדפס, כי לא רצה להוסיף הרעש. עיין ב"עדות ביעקב", דף טז, א, וב"תולדות יעב"ץ", עמ' 21.

[ז] מ כ ת ב א ל ה י מ, דרשה (חלק מ"הקשורים ליעקב"). עיין בתחילת "תורת הקנאות": "וענין עדות זו של עד אחד ואחריה שני עדים מבואר אצלנו יפה בחלק הקשורים בדרוש מכתב אלהים". ועיין בסידורו, חלק ב, דף קיג, ב: "ומצוה מן התורה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה והטעם שחשוב כעינוי שני ימים עד"ר מכתב אלהים שם תמצא מעדנים לנפשך".

[ח] מ כ ת ב ל י ח ז ק י ה ו (חלק מ"הקשורים ליעקב"). עיין בסידורו, חלק ב, דף נו, ב.

[ט] ע ז ר א ו ר, עיין בסידורו, דף ע, א, ובלחם שמים למסכת גטין, דף טז, ב.

[י] צ ע ק ת ד מ י מ על אודות עסק ביש. עיין סוף ס' שמוש, דף פב, ב ופט, א וב"תולדות יעב"ץ", עמ' 37, ובסוף הספר שם בהוספה שביעית, שמסרו לתרגם אותו ללאטינית.

[יא] ת ש ו ב ת ה מ י נ י ן, עיין ב"עדות ביעקב", דף יג, א, "כי כבר השיבתו (למור קארל אנטון) על עקב בשתו תלמידי אשר מלא ידו לה' בספר קראו בשם תשובת המינין". ועיין ב"שבירת לחות האון", דף ז, א: "וכבר השיבוננו לכסיל שבעתים אל חיקו וכתבנו נגדו ספר שלם מחזיק שלשים ידות נייר". עי': תולדות יעב"ץ, עמ' 27.

94. ב"עדות ביעקב" דף סה נקרא "הסופר הנאמן".